

2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.04.2023).
3. Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ: HREC PRESS, 2022. 260 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ ІСТОРІЇ

Петро Мороз,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України*

Протягом тривалого часу історію розглядали як певну комбінацію визначних подій, явищ, ідеологій, політичних систем та діяльності видатних особистостей, а також взаємовідносин спільнот (соціальних, етнічних, релігійних тощо). Водночас життя пересічної людини та її повсякденні турботи не були предметом наукових досліджень та вивчення в закладах освіти. Такі поняття, як «соціальне середовище», «клас», «народ», «верства» довгий період домінували в офіційній історії. Внаслідок цього повсякденне життя звичайної людини не знаходило відображення на сторінках шкільних підручників, і учні вивчали «історію без людини та її повсякдення» [1].

У середині ХХ століття в історичній науці відбувся один з найрадикальніших поворотів, а саме – поворот перехід до Людини як суб'єкта історії. Історія повсякденності стає об'єктом багатьох досліджень. Дослідники минулого звернули увагу на умови та спосіб життя пересічної людини в різні історичні періоди, а саме – на її повсякденність [5].

Включення історії повсякденності до шкільних підручників історії дає змогу більш повно розкрити вплив історичних подій на умови та спосіб життя людей, їхні цінності, переконання. На думку Олександра Удода, історія повсякденності передусім відображає процес олюднення побуту, психологізацію щоденного життя, ставлення людини до побутових проблем, до влади, держави і суспільства в цілому через призму особистісного сприйняття умов життя [7, с. 18].

За домінуючим способом виявлення життєдіяльності дослідники вирізняють кілька важливих сфер повсякдення (зі значною мірою умовності меж між ними): 1) трудову (праця, навчання); 2) дозвіллево-відпочинкову (читання, відвідування театру, цирку, кіно, музеїв, виставок, заняття спортом, іграми, розваги, свята, урочистості, мандрівки); 3) репродуктивно-забезпечувальну (харчування, лікування, торгівля, транспорт, одяг, побут); 4) приватно-родинну (сім'я, родина, кохання, шлюб, діти, дім); 5) комунікативно-громадську (товариства, дружба, об'єднання) [2].

Характерною ознакою історії повсякденності є її міждисциплінарний зв'язок із різними науками: соціологія, психологія, антропологія, культурологія, етнологія тощо. Її висвітлення на сторінках підручника вимагає використання більш широкої джерельної бази, оскільки офіційні документи часто не фіксують всіх аспектів повсякдення та людських взаємин, вони зазвичай фокусуються на офіційних аспектах історії та формальних статистичних даних [1].

Залучення різноманітних джерел дає змогу розширити наше розуміння повсякдення та його роль у житті людей у різні епохи

[6]. Епістолярії, мемуари, шлюбні домовленості, щоденники, біографії та інші особисті джерела можуть розкривати особливості приватного життя людей, їхні емоції, думки та взаємини. Художня література й історична публіцистика допоможуть описати атмосферу та настрій певного часу, соціокультурні норми й відносини в суспільстві. Візуальні джерела, такі як фотографії, кінострічки, реклама, плакати, карикатури, можуть відобразити атмосферу і стиль життя, модні тенденції та культурні події. Вивчення предметів повсякденного побуту людей уможливить розкриття їхніх звичаїв і потреб. Усні історичні джерела (інтерв'ю, опитування, чутки, анекдоти, бувальщини тощо) дають змогу відтворити думки, емоційне тло та психологічний стан людей у різні історичні періоди. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє вивчити різні аспекти повсякдення, зокрема соціальні, психологічні, культурні та антропологічні аспекти, і розкрити їх взаємозв'язок з історичним контекстом [6].

Інтегруючи історію повсякденності в зміст шкільного підручника, необхідно враховувати особливості сучасних дітей, які належать до цифрового покоління. Для цього доцільно застосовувати методи активного навчання, які стимулюють діалог, дискусії та співпрацю. Ефективним засобом залучення цих дітей до вивчення історії повсякденності є використання інтерактивних технологій та візуалізації [5].

Необхідною умовою вивчення історії повсякденності є застосування системи творчих та дослідницьких завдань із залученням історичних джерел різного типу: 1) на реконструкцію повсякденного життя мешканців різних регіонів/держав/цивілізацій; 2) аналіз різних джерел інформації; 3) порівняння повсякденного життя в різних державах/регіонах, різних епох; різних соціальних верств; 4) персоніфікацію та драматизацію [4].

Вкрай ефективними є навчальні проєкти. Вони дають змогу учням застосовувати свої знання та вміння впродовж виконання практичних завдань. Теми таких проєктів можуть бути

різноманітними, наприклад: «Віртуальний музей повсякденного життя», «Моя родина в історії», «Свята й традиції моєї громади», «Повсякденність у фото та відео», «Історичний блог/газета про повсякденне життя в різні історичні періоди» тощо. Учням можна запропонувати реконструювати певні ситуації, пов'язані з повсякденним життям у минулому. Наприклад, вони можуть відтворити традиційні свята, зіграти ролі тих, хто жив у різні історичні періоди, або провести спробувати приготувати їжу без газу та електрики тощо. Такий підхід дає змогу учням не лише здобути теоретичні знання, але й застосовувати їх у практичних сценаріях, що збагачує їхнє розуміння історії та розвиває критичне мислення [5].

Нині особливої актуальності набуває вивчення повсякденної історії під час воєн. Війна кардинально змінює звичний життєвий ритм людини, порушує усталені соціальні зв'язки, переорієнтовує людину та спільноту на нові цінності. Як зазначає Олександр Лисенко, воєнний стан «пронизує» всі сфери життя і навіть у віддалених від фронту районах воюючої країни відчувається напружений пульс протистояння з ворогом. Такі життєві фактори, як от: мобілізація до війська, встановлення відповідних режимних норм, необхідність економії життєво важливих ресурсів, втрата близьких і рідних, а також майна, житла, вимушені міграції, терор чи насильства окупантів – усе це різко змінює не тільки звичний життєвий ритм, порушує усталені соціальні зв'язки, а й переорієнтовує на нові цінності, серед яких не перше місце виходить збереження життя [3, с. 15].

Війна надміру насичена граничними ситуаціями, у яких максимально розкриваються риси характеру, здібності й нахили індивіда. На думку О. Лисенка, комплексне дослідження феномену війни насамперед в антропологічному, а не суто військовому, політичному чи економічному вимірі, створює передумови для виявлення й характеристики усієї палітри людських реакцій, переживань, мотиваційних імпульсів, а також моделей поведінки і

життєвих практик в умовах, що суттєво відрізняються від мирного часу [3].

Введення історії повсякденності до шкільних підручників історії надає можливість учням розглянути минуле з нового ракурсу, уявити, як звичайні люди жили, працювали, навчалися, спілкувалися та розважалися в різні історичні періоди. Такий підхід допомагає учням уявити образ епохи й побачити в ньому конкретну людину, зрозуміти систему суспільних цінностей. Це сприяє формуванню емпатії та розумінню соціальних і культурних змін, а також розвиває критичне мислення учнів. Висвітлення повсякденного життя також сприяє збереженню культурної спадщини й формуванню громадянської свідомості, розкриває значення традицій, звичаїв та інших аспектів повсякденності для різних народів і громад.

Використана література

1. Головка О. Рибка та м'ясо» історії повсякденності: теоретичні засади напряму. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наук. пр. Вип. 17. Київ: НУ НАНУ, 2007. С. 87–101.

2. Колястрок О. Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) : кол. моногр. / відп. ред. С. В. Кульчицький : у 2 ч. Ч. 1. К. : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 5–46.

3. Лисенко О. Історія повсякденності як галузь наукового знання. (Повсякденна історія війни: методологічні нотатки). Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. Статей [Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. Вип. 13. С. 8–22.

4. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

5. Мороз П., Мороз І. 2023 Інтегрування історії повсякденності у шкільний курс історії: дослідницький аспект. Проблеми сучасного підручника, Вип. 30. 2023. С. 86–101. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-86-101>

6. Мороз П., Мороз І., Власов В. Історія України в джерелах: практикум. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2021. 564 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729083/>

Удод О. А. Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії. Краєзнавство. 2010. № 3. С. 6–9.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАВДАНЬ У ШКІЛЬНОМУ ПІДРУЧНИКУ ІСТОРІЇ

Ірина Мороз,

*науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України*

Інтеграційні процеси відбуваються в різних сферах суспільного життя, зокрема в освітньому процесі. Актуальність упровадження інтеграції в освіті зумовлена низкою глобальних процесів і тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Сучасні суспільні виклики зазвичай мають комплексний характер, вирішення яких вимагає інтегрованого підходу. Фрагментарність знань перешкоджає формуванню у свідомості учнів цілісного уявлення про світ, що уповільнює розвиток їхніх ключових компетентностей і здатності до розв'язування реальних життєвих задач.

Відповідно в умовах інформаційного суспільства набуває важливості розвиток в учнів системного мислення, навичок роботи різноманітними джерелами інформації, вміння виділяти в масиві інформації важливе, розв'язувати комплексні завдання та приймати зважені рішення. Одним із ефективних методів розвитку зазначених навичок є інтегроване навчання, яке